

FIGYELŐ

Gulyás Pál (1881—1963). A magyar bibliográfia történetének és a hazai könyvtárügynek egyik legátfogóbb kultúrájú művelője dőlt ki az élők sorából. Az iparos családból származó tudós francia filológusként indult pályáján (doktori értekezése: *Id. Péczeli József élete és munkássága*). 1908—1915-ig a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárában, 1915—1923-ig a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségén, végül 1923-tól nyugdíjazásáig ismét az Országos Széchényi Könyvtárban működött. SZINNYEI József halála után fordult érdeklődése a bibliográfia felé, amikor a Magyar Tudományos Akadémia I. Osztálya és a Magyar Irodalomtörténeti Társaság megbízta a *Magyar írók élete és munkái* című biobibliográfia folytatásával, melynek gyűjtését hamarosan elkezdte, s tíz esztendei megfeszített munkával be is fejezte. A gyűjtés alapanyagát az 1890-es évek elejétől kezdve az 1918. évvel bezárólag, az első világháború korszakával lezárta. A nagy mű kiadása 1925-ben indult meg első ízben a Lantos cég gondozásában, de megjelenése a *Bacher* címszónál (6 füzet) megszakadt. 1939-ben újból megindult a Magyar Tudományos Akadémia, a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtára s a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesületének támogatásával, de a *D* betű végével (6 kötet) 1944-ben ismét megszűnt. Hajlott kora ellenére utolsó percéig dolgozott bibliográfiáján a megjelenés reménye nélkül. Munkájának előkészületei során eljutott a *J* betűs írók adatainak teljes feltárásáig, de a további részben is az anyagnak mintegy 2/3-át elkészítette. Addig is, míg a *Magyar írók élete és munkái* megjelenhet, gazdag irodalomtörténeti forrásanyagot tárt fel az elhunyt magyar írók munkásságát regisztráló biobibliográfiája, az *Elhunytak*, mely az *Irodalomtörténet* folyóiratban állandó rovatként 1919 és 1944 között jelent meg.

Tudományos munkásságának legmaradandóbb emléke sokrétű bibliográfiai gyakorlatának elméletté szűrt finom desztillálása, *A bibliográfia kézikönyvének* két kötete, amely semmivel sem marad el Georg SCHNEIDER hasonló jellegű műve mögött. Hatalmas apparátussal készült *A könyvnyomtatás Magyarországon a XV—XVI. században* c. műve, amelyben először tekintette át tudományos tüzetességgel a régi magyar nyomdatermékeket történelmi fejlődésükben. A maguk korának színvonalán bizonyos közművelődési hivatást teljesítettek gondosan szerkesztett könyvei: *A népkönyvtárak szervezése, fenntartása és kezelése*, valamint *Népkönyvtári címjegyzéke*. Úttörő jelentőségű bibliográfiái: *A Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtárában levő Aldinák leíró jegyzéke*, a *Magyar szépirodalom idegen nyelven* és a velencei San Marcóban őrzött korabeli bibliográfiai címleírások alapján készített *Zsámboky János könyvtára* című, nagyszabású bibliographie raisonnée. 1955-ben adta ki az Akadémiai Kiadó utolsó, nyomtatásban megjelent nagy művét, a *Magyar írók álnév-lezikon* című, harmincezer adatot feltáró, bibliográfiai jellegű irodalomtörténeti forráskiadványát.

A *Magyar Könyvszemlének* (akkor az Országos Széchényi Könyvtár folyóirata volt) 1901-től haláláig egyik legtevékenyebb munkatársa, 1911—1924-ig szerkesztője: vezetése alatt a folyóirat igen színvonalas könyvtártudományi és bibliográfiai szakközlönyvé emelkedett. Különösen külföldi könyvekről írt ismertetéseivel és színes kulturális beszámolóival tette olvashatóssá a szakfolyóiratot. Itt jelent meg az 1923—1924. évfolyamban *A könyv sorsa Magyarországon a legrégebb időktől napjainkig* című beható tanulmánya. Az Országos Széchényi Könyvtár a közelmúltban adta ki három kötetben a munka bővített szövegét. Könyvművészeti tanulmányainak, cikkeinek, adatközléseinek és kritikáinak légiója dokumentálja széles körű tudását és erudicionális kultúráját: emeljük ki közülük a MÁTYÁS király Corvináival, az ELZEVIREK *Respublikáival*, az 1680. évi üstökös-járás irodalmával vagy KAZINCZY Ferencsel mint bibliófilleg foglalkozókat, egy rendkívül termékeny munkásság legérettebb alkotásait. GULYÁS Pál életét a hangyaszorgalmú, éjt nappallá tévő munka szeretete jellemezte.

KOZOCSA SÁNDOR

Fitz József 75 éves. Tudományos eredményekben gazdag életének ünnepi állomásán köszöntötték FITZ Józsefet régi munkatársai, barátai, tisztelői, tanítványai ez év tavaszán: ekkor töltötte be életének 75. évét, és ilhette ugyanekkor írói pályájának félszázados jubileumát. Köszöntötték FITZ Józsefet mint egy emberöltőre visszamenően az egyik legkiválóbb magyar könyvtári szakembert, és ünnepelték a könyvtörténet és nyomdászat-történet élvonalbeli tudós művelőjét.

Fitz József öt évtizeddel ezelőtt a budapesti Egyetemi Könyvtárban kezdte pályáját. Az itt végzett rendszeres könyvtári munka során kitűnő szakemberré vált. Végigment az összes munkakörökön, ezzel megalapozta kivételes gyakorlati tudását, széles körűvé fejlesztette bibliográfiai ismereteit. Tapasztalatait berlini és bécsi ösztöndíjas éve alatt nemzetközi síkon is tovább gyarapította.

1930-ban a pécsi Egyetemi Könyvtár élére került. A Pécsen eltöltött négy esztendő alatt mutatkozott meg igazán, hogy FITZ nemcsak nagy tudású könyvtáros, hanem ritka képességű vezető is. A heterogén eredetű és rendeltetésű könyvgyűjteményekből rövidesen szakszerűen katalogizált, jól használható, modern könyvtárat alakított ki. Új olvasóterem, kutatószoba tette könnyebbé a könyvtár használatát az olvasók számára, az új szerzeményekről sokszorosított jegyzékek tájékoztatták az érdeklődőket, a könyvtári dolgozók tudományos kutatómunkájának eredményeiről pedig ugyancsak sokszorosított kiadványsorozat füzetei számoltak be. Csakhamar úgy emlegették a pécsi egyetem könyvtárát, mint az ország legjobban megszervezett ilyen intézményét.

Eredményes pécsi működését az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatójává történt kinevezése szakította meg. Nemzeti könyvtárunk modernizálása az eddiginél sokkalta nagyobb feladat elé állította FITZ Józsefet, de tízévi következetes munkájának eredményei, a nagy jelentőségű, hasznos intézkedések itt sem maradtak el. Vezetése alatt új levegő áramlott a könyvtár évszázados termeibe. FITZ megreformálta az új szerzemények feldolgozásának, raktározásának rendjét, a leltározás, katalogizálás munkáját, és felfrissítette a könyvtár belső vérkeringését. A könyvtári dolgozókra érintő újítások mellett a látogatóknak kedvező változtatások egész sorát is életbe léptette: kutatóhelyiség létesítése, a segédkönyvtárak, kézikönyvtárak felfrissítése, a kölcsönzések szabadabbá tétele stb. mind az olvasók, látogatók számára jelentettek könnyítéseket. Munkásságának utolsó éveire nagymértékben bénítólag hatott ugyan a második világháború, józan mérsékletének, humánus gondolkodásának mégis sok rokonszenves jele mutatkozott a könyvtár állományának itthoni megőrzésében, valamint a fasiszta időszak embertelenségeinek a lehetőségekig menő enyhítésében.

FITZ Józsefnek az embernek szóló köszöntés mellé társult a tudósnak és tudományos írónak szóló. A jubileumi kiállítások tárlóiban felsorakoztatott művek áttekintést adtak az ünnepelt felszázados munkásságáról. Bemutatták FITZ írói pályájának kezdeti sikereit: a polihisztor BRASSAI Sámuelről írt monográfiája (1911) egy év leforgása után bővített, második kiadásban is megjelent.

Később érdeklődése teljesen a nyomdásztörténet és a könyvtörténet felé fordult. Ez lett igazi kutatási területe. Főképpen a régi korok, a kezdeti idők, az ősnymtatványok problémái érdeklik. Ebben a témakörben a legaprólékosabban részletes, következtetéseiben meggyőző és gazdaságtörténeti vonatkozásaival egészen modern munkája a HESS Andrásról szóló könyve (1932). Minden művére jellemző könnyed stílusban, olvasmányos modorban tárgyalja a budai ősnymdász munkásságát, ránk maradt termékeit, vizsgálja a betűtípusokat, a papírt, annak vízjegyeit, a szedésrészleteket, élénk vetíti a nyomda üzemeltetését, berendezését, felszerelését, benépesítését, kitér a szedési költségekre, példányszámra, sőt a betűöntés, a papírgyártás kérdéseire is.

Hasonló tárgyalási mód jellemzi FITZnek az ősnymdászat körébe vágó egyéb műveit is, mint a GUTENBERG-monográfiát, a nyomdászat kezdeteiről írt dolgozatát (*Tíz írás a nyomdászatról*, 1942). Kis könyvtörténeti összefoglalása (*A könyv története*, 1930) ma, három évtizeddel megjelenése után is, kitűnően használható.

Nyugalomba vonulása utáni munkásságának is gazdag a termése. A centenárium alkalmával jelent meg az 1848—49-i forradalom magyar nyomdászatáról írt szép munkája. 1959-ben pedig szinte egyszerre hagyta el a sajtót két gazdagon illusztrált, pompásan kiállított műve: *A magyar könyv története 1711-ig* (Magyar Helikon), valamint a magyar nyomdászat, könyvkiadás és könyvkereskedelem történetének a mohácsi vész előtti időszakát tárgyaló 1. kötete (Akadémiai Kiadó).

A reprezentatív munkák mellett bemutatták a tárlók a terjedelmükben kisebb, de tartalmi szempontból nem kevésbé jelentős közlemények egész sorát, amely azt bizonyítja, hogy FITZ úgyszólván a nyomdásztörténet és könyvtörténet minden korszakára nézve végzett eredményes kutatást. Külön figyelemre méltók a *Gutenberg-Jahrbuch*ban megjelent közleményei; ennek a kiadványnak FITZ a húszas évek óta állandó munkatársa.

A születésnap köszöntés hangot adott annak a szeretetnek és megbecsülésnek, amely kijár a munkatársait, beosztottjait, tanítványait tanácsaival, segítő buzdításával irányító egyéniségnek. A könyvészeti és könyvtári publikációk egész sora köszöni megszületését FITZ ösztönzésének. Az egyetemen, tanfolyamokon tartott előadásain egész könyvtáros-nemzedék nevelődött, amely örömmel várja és reméli „Józi bácsi” további munkásságának termését.

MÁTÉ KÁROLY

Tíz éves a „Tudományos és Műszaki Tájékoztató” (korábban „Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója”) című módszertani kiadvány. Tíz évvel ezelőtt, 1954-ben, az I. Országos Könyvtáros Konferencia határozata alapján indult el útjára az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ (akkor Országos Műszaki Könyvtár) módszertani kiadványa, a *Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója*, amely 1963-tól kezdve *Tudományos és Műszaki Tájékoztató*s címmel jelenik meg.

A kiadvány mögött nehéz, küzdelmes tíz esztendő áll. Az első évfolyamok megjelenése egybeesett a vállalati és kutatóintézeti műszaki könyvtárhálózat szervezésével, kialakításával és megszilárdításával. A kiadvány azzal a programmal indult, hogy „a vállalati műszaki könyvtárosok és az Országos Műszaki Könyvtár közötti kapcsolatokat szorosabbra fűzze” és, hogy szakmai közleményekkel, módszertani cikkekkel hathatós segítséget nyújtson a szakkönyvtárosoknak, ugyanakkor híradója legyen a műszaki

könyvtárosok munkaversenyének is, és közvetítse a szakkönyvtárosok értékes, közérdekű munkamódszereit, tapasztalatait.¹

Az Országos Műszaki Könyvtár módszertani csoportja (majd szerkesztőbizottság) szerkesztésében, JÁNSZKY Lajos felelős szerkesztő (az 1962. 1. számtól főszerkesztő) irányításával a havonkénti megjelenés programjával indult a kiadvány. Az indulás évében mindössze két szám jelent meg, a következő két évben (1955—1956) öt-öt, majd évenként négy számban látott napvilágot, az 1960—1962. években azonban már hat-hat alkalommal tették közzé.

Tartalmát illetően a kiadvány a tíz év során jelentős változásokon ment át, több-ízben kibővült, illetve átalakult. Az első két szám még felerészben közleményeket, felerészben pedig műszaki bibliográfiát (az Országos Műszaki Könyvtár legújabb külföldi könyvbeszerzéseinek válogatott jegyzékét) nyújtott. 1955-ben már megszűnt az Országos Műszaki Könyvtár legújabb külföldi könyvbeszerzéseinek ismertetése, helyette kialakultak a következő jellegzetes rovatok: *Műszaki könyvtárosok írják, Hírek, közlemények, Műszaki eseménytár* (majd *Eseménynaptár*), *Könyvtárközi csere, Új ETO jelzetek, Figyelőszolgálat* (ez a rovat az 1959. 1. számtól kezdve könyvszemlére és folyóiratszemlére bomlott), *Az Országos Műszaki Könyvtár irodalomkutatásai* (ez a rovat az 1956. 3. számtól a *Szakkönyvtárak* rovatcímét viseli). A kiadvány 1956-ban *Szakkönyvtárak kiadványai*, 1960-ban *Szakozási kérdések*, 1961-ben *Új műszaki folyóiratok* című rovatokkal gazdagodott. A tartalom német nyelvű fordítását 1959-től (4. sz.), a kiadványban megjelent cikkek és tanulmányok idegen nyelvű (német, orosz, angol) ismertetését 1960-tól (1. sz.) közli a lap, amely az 1961. 2. számtól kezdve új, lényeges területtel gazdagodott: rendszeresen közzétette a budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára és tanszéki könyvtárhálózatának közleményeit (tanulmányok, cikkek, hírek).

A kiadvány kétségtelenül fontos feladatokat látott el megjelenésének már első öt évében, a második öt év során pedig egyre fokozódott a jelentősége. Közleményei mindinkább tartalmasakká váltak, a tanulmányok megírásának szintje is emelkedett. A kiadvány „felnőtt” a műszaki könyvtárhálózat feladataihoz, a hálózat fejlődésével párhuzamosan. SALLAI István és SEBESTYÉN Géza találóan jegyezték meg a kiadványról az Országos Könyvtárügyi Tanács számára készített jelentésükben, hogy a *Műszaki Könyvtárak Tájékoztatója* munkatársai az első öt év során „kezdő könyvtárosokból szakemberekké” váltak. A lapot a szakmai közvélemény igényes, színvonalas kiadványnak könyvelte el, amely fontos szerepet tölt be a hazai könyvtáros szaksajtó egészében.² Az első öt év során a kiadvány jellegzetesen szakkönyvtári szócsöve lett a műszaki könyvtárhálózatnak. Erre jellemző az a tény, hogy az első öt év alatt 129 könyvtári és csak 54 dokumentációs vonatkozású közlemény jelent meg benne.

Az első öt év mérlege a sok, értékes eredmény mellett néhány hiányosságot is nyilvánvalóvá tett: bizonyos jelek arra utaltak, hogy a fejlődés az első 2—3 év egyre emelkedő vonala után mintha megállt volna, a szerkesztési munka nem volt határozott és következetes, ennek folytán nem érvényesült kellőképpen az Országos Műszaki Könyvtár hálózati szerepéből adódó szakmai irányítása. Egyes tünetek arra mutattak, hogy a szerkesztőség mintha idegenkedne egészen magas tudományos szintű tanulmányok közlésétől. Hiányosság volt az is, hogy a *Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója* a műszaki dokumentáció szakkérdéseit nem képviselte elég hatásosan, holott ekkor már nyilvánvaló volt, hogy Magyarországon a műszaki dokumentációs tevékenység 75%-át a műszaki termelési könyvtári hálózat végezte.

¹ *Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója*. 1954. 1. sz. 1. l.

² Az első öt év értékelésére vonatkozólag ld. az alábbi közleményeket: SIMON Mária Anna: *A Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója*. Magy. Könyvszle. 1958. 74. köt. 2. sz. 210—212. l.; SIMON Mária Anna: *Öt éves a Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója*. A Könyvtáros. 1959. 5. sz. 333—334. l. CZELLÁR Ferenc: *Statistikai áttekintés a „Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatójára”-nak első öt évfolyamáról*. Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója. 1959. 1. sz. 34—38. l.

A szerkesztésnek tehát új utakat kellett keresnie, ami nem volt könnyű feladat. Az 1960-tól 1962-ig terjedő három év során a kiadvány a szakkönyvtári kérdések aktív felszínén tartása mellett egyre többet foglalkozott a dokumentáció problémáival.

A mennyiségi növekedést 1963-ban, a tízéves jubileum évében komoly minőségi változás követte. A szerkesztők megváltoztatták a kiadvány címét *Tudományos és Műszaki Tájékoztatásra* (1963. 1. sz.). A kiadvány az évenkénti tiszszeri megjelenés programjával kezdte meg ezt az 1963. évet. Feladata, hogy „a műszaki tájékoztatás országos rendszerének és szervezetének kiépítése során az e munkában érdekeltek széles körű tájékozódást nyerjenek maguknak a műszaki tájékoztatásnak tudományos, módszertani, szervezeti kérdéseiről”.

Az új program tehát elsődlegesen a műszaki dokumentáció szolgálatába állította a kiadványt. Az 1963. év első három száma igényes, gazdag tartalommal már ennek a nagy átszervezésnek a jegyében jelent meg. Vannak a kiadványnak természetesen jellegzetes műszaki könyvtári tartalmi elemei, (új műszaki segédkönyvek rovata), a domináns mondanivaló azonban a dokumentáció sokrétű probléma-szövevénye, a gépi feltárást és a gépi fordítást is beleszámítva. A kiadvány ezzel a hazai műszaki dokumentációnak lett egyetlen orgánuma, amely azonban olyan általános jellegű dokumentációs cikkeket és tanulmányokat is közöl, amelyek a dokumentációnak nemcsak műszaki területeit illetik.

A műszaki termelési könyvtárhálózatnak nem kis jelentőségű, jellegzetesen könyvtári problémaköre ezáltal voltaképpen szakmai folyóirat nélkül maradt. Igaz ugyan, hogy az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ módszertani körlevelekkel törekszik arra, hogy betöltve könyvtári hálózati-központi módszertani-irányító szerepét, (az első ilyen körlevél a hálózat valamennyi könyvtárosának szól, és a leltárba-vétel, az állományellenőrzés, a raktározás és a selejtezés szabályos elvégzésének módját írja le) kérdés azonban, hogy a körleveleknek ez a rendszere elégséges lesz-e a hálózat összefogásához.

Egy sajátos ellentmondás maradt — legalábbis egyelőre — a kiadványban: ugyanakkor, amikor a műszaki vállalati könyvtárak (mintegy 1000 könyvtárról van szó) szorosan vett könyvtári közleményei a laphól kimaradtak, továbbra is közli a budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára viszonylag kisszámú tanszéki hálózati könyvtárainak híreit.

Az 1963. év első három száma mindenképpen nagy lépést jelent előre nemcsak tartalmi, hanem előállítástechnikai szempontból is. A szerkesztők azonban nyilvánvalóan sokkal érdekesebbé tehetnék alaki szempontból a tartalmas kiadványt, ha a — bár nagyon rugalmas — xerox-rotaprint eljárás nem egy korlátjától meg tudnának szabadulni. Nagy szolgálatot tenne azonban a használóknak egy elemző módszerekkel elkészített tízéves kumulatív index is, aminek elkészítése és közzététele minden bizonnyal nem sokáig késik.

A kiadvány fontos feladatot töltött be az elmúlt tíz év során. Elismerést vívott ki magának nemcsak hazánkban, de a külföldön is. Felzárkózott a több, mint öt évtizede megjelenő *Special Libraries* szintjére. Mondanivalóinak lényeges elemeit rendszeresen átveszi ma már számos előkelő szakmai folyóirat (a baráti országok sajtóján kívül, a *Library Science Abstracts*, London, a *Nachrichten für Dokumentation*, NSZK., a *Revue de la Documentation*, Hollandia, valamint a Library of Congress számos bibliográfiai kiadványa stb.). Ez az elismerés arra kötelezi a kiadvány íróit, szerkesztőit és előállítóit, hogy további erőfeszítésekkel egyre jobb, újabb eredményeket érjenek el. Ehhez a szép munkához sok sikert kívánunk.

TOMBOR TIBOR

A műszaki dokumentáció iránti igény vizsgálata. (Vita a munkabizottság jelentéséről.)

A műszaki dokumentáció iránti igény és ezen igény kielégítésének módja és lehetőségei tárgyában az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság és a Művelődési Minisztérium Könyvtárügyi Osztálya reprezentatív vizsgálatot folytatott. A felmérés kiterjedt az ipari minisztériumok 62 vállalatára és a budapesti Műszaki Egyetem 4 karára. Összesen 736 gazdasági vezető, kutató és mérnök szakirodalmi igényét mérték fel.

A vizsgálat célja tapasztalati tények gyűjtése, feldolgozása és ennek alapján helyzetkép felállítása volt. A feldolgozást az OMF B Dokumentációs Állandó Bizottságának erre a célra kijelölt munkabizottsága végezte.

A vizsgálat módszerét, lefolyását, az adatok összefoglaló értékelését, a tapasztalati tények alapján felállított helyzetképet és az ebből fakadó intézkedési javaslatokat jelentésben foglalták össze. Ennek megvitatására értekezlet egybehívását javasolták, amelynek feladata a jelentés értékelése, a legfontosabb következtetések levonása és a dokumentáció fejlesztésével kapcsolatos további munkálatok, vizsgálatok, kutatások kitűzéséhez segítségnyújtás.

A vitát 1963. ápr. 22—23. és 29-én tartották meg, mintegy 100 meghívott részvételével. Jelen voltak az OMF B Dokumentációs Állandó Bizottságának tagjai, az egyes tárcák és iparágak képviselői, dokumentátorai, a Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ képviselői és a vizsgálatban résztvevők többsége.

A napirendre tűzött pontok a következők voltak:

1. Áttekintés az ipari minisztériumok dokumentációs hálózatáról
  - a) a jelentésben közzétett reprezentatív, összegezett statisztikai adatok alapján;
  - b) a statisztikai adatok és adatgyűjtések értékelése.
2. A vizsgálati metodika értékelése, a statisztika és a metodika továbbfejlesztéséhez szükséges intézkedések.
3. A dokumentáció iránti igényekről és a dokumentációs szolgáltatásokról alkotott helyzetkép
  - a) országos problémák szerinti tagolásban;
  - b) minisztériumok és iparágak szerinti tagolásban.
4. A dokumentáció fejlesztésére szolgáló javaslatok.
5. A vizsgálat és a jelentés összefoglaló értékelése.
6. Javaslatok a dokumentáció fejlesztésével kapcsolatos további munkálatokra, a jelentés és a vizsgálat anyagának továbbfejlesztésére és szélesebb körű hasznosítására.

A vitát az OMF B DÁB elnöke, ZENTAI Béla elvtárs nyitotta meg. Ismertette az OMF B-nek a műszaki propaganda irányításával kapcsolatos feladatait. Bejelentette, hogy a jelentés és annak a vita során alakuló értékelése népgazdasági szintű tanulmány kidolgozásához kíván alapot nyújtani. Felhívta a figyelmet a műszaki gazdasági tájékoztatás helyzetének, a nem publikált irodalom, valamint a külföldi folyóiratok és könyvek feldolgozásának jelentőségére. Közölte, hogy a könyvkeresedelemnek, -kiadásnak és az oktatásnak a szakirodalmi ellátottsággal kapcsolatos problematikáját az értekezlet mellőzni kívánja, mivel ezek a kérdések még további részletes feldolgozást igényelnek. Ugyancsak nem célja a vitának, hogy a szakirodalmi igénykutatás műegyetemi vonatkozásaival foglalkozzék; az ott folyó munka jellegénél fogva más követelményekkel lép fel.

A napirend első pontjaként a *reprezentáció meghatározásával* kapcsolatban vita tárgya volt, hogy elégséges-e a vizsgáltak száma az eredmények tipizálásához. Az értekezlet végül elfogadta azt az álláspontot, amelynek értelmében reprezentáció nem jelent szükség szerint 100%-ot, csupán a vizsgált anyag megfelelő összetételét. Bár a kiválasztott vállalatok dokumentációs szempontból a jobban ellátottak közé tartoztak, és (szük-

ségszerűen) az erősebb érdeklődésű körűek igényeit vizsgálták, még az így nyert viszonylag kedvezőbb kép sem elégséges, és irányt szab a további feladatok számára.

Egyes hozzászólók kifogásolták, hogy a nyert adatok közül számos semmilyen javaslatnak nem lehet alapja. Ez a problematika átvezet a napirend 2. pontjához, a *metodika kérdéséhez*. A módszertan körül élénk vita alakult ki. Különösen helytelenítették, hogy egyes kérdésekre $0/0$ megjelölésével kellett a választ megadni, valamint a kérdőívnek az adatszolgáltatással kapcsolatos csoportját.

Az igénykutatás módszertanával igen sok tanulmány foglalkozik és — mint ezekből is kitűnik — a helyes módszer csak most van kialakulóban. A vizsgálatnak esetleges módszertani hibáival egyetemben is értéke van, mert a helyes metodika kialakítása csak a gyakorlatban való alkalmazásával érhető el. Éppen ezért jelen vizsgálat a későbbiek során is forrásanyagként szolgálhat, sőt kell is szolgálnia; ez a forrás nem jelenti az előző vizsgálat szolgáló lemaradását, hanem fogyatékosságai ismeretében lehetővé teszi e hibák kiküszöbölését. A feldolgozás során nem foglalkoztak minden részletkérdéssel, számos összefüggés leszűréséhez további munkára van szükség.

A százalékos feleletek megadása ténylegesen nem hat meggyőzően, mégis, érdekes módon számos ilyen jellegű kérdésre kapott feleletek azonos eredményre vezettek. Az adatszolgáltatás problematikája a műszaki tájékoztatás igen lényeges aspektusa, amely a könyvtári tájékoztató szolgálatok feladatkörébe tartozik. Ezen igények szélesebb körű ismerete esetleg új típusú tájékoztatási formák kialakításához vezethet.

A napirend 3. és 4. pontját az értekezlet egyidejűleg kívánta tárgyalni. A dokumentáció fejlesztésére szolgáló *intézkedési javaslatokat* a jelenlevők olyan élénk részvétele kísérte, hogy az eredetileg 2 napra tervezett vitát 3 napra kellett kiterjeszteni.

A javaslat megvitatása pontonként történt. A terminológiai problémákkal kapcsolatos pontos fogalmazás érdekében az elnökség egyes — fontosnak vélt — hozzászólások írásbeli beadását kérte. Az értekezlet az alábbi javaslatok jelentőségét hangsúlyozta, illetve vitatta:

Egyöntetűen állást foglalt amellett, hogy műszaki tájékoztatás alatt műszaki gazdasági, műszaki tudományos és műszaki termelési tájékoztatást kell érteni.

Eltérő vélemények hangzottak el a műszaki tájékoztatási szervezet hálózatát illetően, kiemelve ezen hálózat egységeinek a dokumentációs munka feltárásában, feldolgozásában és a dokumentációs anyagok gyűjtésében vállalt szerepét. Egyes hozzászólók álláspontja szerint vállalati szinten ne végezzenek feltárást; a vállalat ne referáljon kifelé; a kutató és tervező intézet ne csak saját igénye kielégítésére dokumentáljon, hanem tájékoztassa a rá bízott termelési ágakat is. A jelenlevők másik csoportja hangsúlyozta, hogy vállalati szinten szükség van saját kiadványra; felemlítették a központi szolgáltatások lassú menetét, rámutatva, hogy az átfedés kisebb hiba, mint a gyorsaság csökkentése. A Bizottság felhívta a figyelmet arra, hogy az intézkedési javaslatnak a vállalati szolgáltatásokkal foglalkozó pontja az igénykutatás alapján megfogalmazott tétel. Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ nem vállalhatja magára az összes dokumentumok (pl. prospektusok) gyűjtését, feltárását, feldolgozását. A megfelelő központi szolgáltatások mellett a tárcaknak kell a tájékoztatást megszervezni, jellegük szerint. Lényeges feladat azonban a párhuzamosság elkerülése.

Központi problémának vélték a jelenlevők a dokumentáció oktatását, a tájékoztató-mérnökképzés ügyét, a könyv- és könyvtári propaganda szóbeli és szemléltető eszközeinek alkalmazását és a dokumentáció gépesítését.

A fordítások ügyében — ellentétes vélemények elhangzása után — leszögezték, hogy magyar fordításra szükség van, azonban el kell kerülni az átfedéseket. A mai fordítások jelentős hányada felesleges. Fordítást csak eredeti szöveg alapján, erős el-

lenőrzés mellett végezzenek. A vállalatok fordító szolgálatából ne válják országos szerv. Az értekezlet igen jelentősnek ítélte a műszakiak nyelvtanulásának problematikáját.

A külföldi szakkönyvek és folyóiratok beszerzési nehézségének tárgyalásakor rámutattak, hogy az árak növekedését nem követte a devizakeret emelése. Felül kell vizsgálni és elemzően értékelni a devizakeret mértékét és elosztását nem csupán a műszaki tájékoztatási hálózat, hanem mindazon intézmények részére, amelyek e hálózaton kívül műszaki tájékoztatást végeznek. Kielégítőnek találták a kurrens külföldi folyóiratok jegyzékét, nem találták azonban megfelelőnek a *Külföldi Könyvek Országos Gyarapodási Jegyzéke* jelenlegi formáját. A jegyzék ne korlátozódjék kizárólag a könyvek ismertetésére, hanem tárja fel a külföldről érkezett egyéb dokumentumokat is.

A *Műszaki-Gazdasági Tájékoztató* igen jó kezdeményezésnek bizonyult; javaslatok hangzottak el megjelenésének sűrítésére vonatkozólag.

A magyarországi referáló tevékenység szervezetének és tartalmi problémáinak feldolgozása még soron következő feladat. A dokumentációs kiadványok tipizálásának problematikája ugyancsak további vizsgálatot igényel.

Az értekezlet egyöntetűen helyeselte a határozati javaslat utolsó pontját, amely szerint a dokumentációs tevékenység körébe tartozó fogalmak tisztázása, egyértelmű használata érdekében országos szabványt kell alkotni.

A napirend 5. és 6. pontjához a jelenlevők nem kívántak külön hozzászólni, mivel az eddigi vita során ezeket a kérdéseket igen részletesen érintették.

ZENTAI Béla elnök összefoglalásként megállapította, hogy mind a vizsgálat, mind a jelentés és a vita az OMF B és az MM további munkája szempontjából igen jelentősnek bizonyult. Elmondotta, hogy a vizsgálatban az egyes tárcaik nagyobb arányban működtek közre, mint a központi dokumentálók. Véleménye szerint a jelentés — megfelelő korrekciókkal ellátva — tükrözi a magyar dokumentáció valóságos helyzetképét. A vitában 38-an vettek részt, több mint 100 szóbeli hozzászólás hangzott el, és 10 írásbeli hozzászólás érkezett. Az egyes problémákat más és más aspektussal közelítették meg a központi irányító szervek, az egyes vállalatok dokumentátorai és azok a helyek, ahol a dokumentáció csak most van kialakulóban. Az elnök felkérte a munkabizottságot, hogy a vitán elhangzottakat figyelembe véve módosítsák az intézkedési javaslatok megfelelő pontjait. A teljes anyagot tanulmányként kívánják kezelni; a műszaki propaganda irányítása tárgyában kiadandó kormányrendeletben azonban az OMF B elnöksége ezeket a szempontokat érvényesíteni fogja.

A dokumentáció fejlesztésével kapcsolatos további munkálatok ismertetése során a Bizottság felkérte a jelenlevőket, hogy — érdeklődési körüknek megfelelően — vegyenek részt az alábbi témák feldolgozásában:

1. A szakirodalmi tájékoztatás országos egységes rendszerének és szükséges szervezetének kialakítása; a vonatkozó kormányelőterjesztés előkészítése.
2. Az üzemi munkások és műszakiak tájékoztatásának és szakirodalmi ellátottságának megjavítása (különös tekintettel a szocialista brigádokra).
3. A szakfordításügy országos rendezésének javaslata a közcélú szakmai fordítások területén.
4. Az ETO magyar nyelvű teljes kiadásának elkészítése.
5. A szakirodalmi dokumentáció oktatása.
6. A szovjet szakirodalom beszerzési lehetőségeinek megjavítása.
7. A magyar műszaki szakirodalom keletkezésének, kiadásának és terjesztésének vizsgálata a műszaki tájékoztatás szempontjából.
8. A *Műszaki-Gazdasági Tájékoztató* mintakénti komplex megvalósítása egy ágazaton vagy technológiai területen belül.

9. Egyes kiemelt távlati műszaki fejlesztési koncepciók megvalósításához szükséges szakirodalmi tájékoztatási tevékenységek és azok időbeli ütemezésének meghatározása a szükséges komplex tájékoztatási és propaganda tevékenység egészének keretén belül.

10. A dokumentáció gépesítése.

11. A műszaki fejlesztés költségkeretein belül a műszaki tájékoztatásra jutó költségek arányának vizsgálata.

12. A tőkés devizaforintot igénylő szakfolyóiratok beszerzésének alakulása.

Befejezésül LÁNG Imre elvtárs, az MM képviselője hangsúlyozta a vizsgálat jelentőségét, rámutatva, hogy a felmérés nemcsak a műszaki, hanem általában a szakirodalmi tájékoztatás terén is igen hasznosnak bizonyult.

DÉRI MIKLÓSNÉ

HÍREK

Benyovszky Móric és a magyar könyvnyomtatás a XVIII. században. A *Bulletin of the New York Public Library* tavaly decemberi számában, a 666. lapon olvassuk a következőket, a New York-i nyilvános könyvtár szláv osztályának gyarapodásáról szóló beszámoló végén:

„Egy igen ritka új szerzeményű műről kell még itt említést tennünk, noha nyelviileg nem tartozik a szláv gyűjtemény keretei közé. Megszereztük Beniowski Móric grófnak, a híres lengyel kalandornak, aki egy ideig Madagaszkár királya volt, első magyar nyelvű életrajzát. A Gvadányi József által írott könyv 1793-ban jelent meg Pozsonyban (ma Bratislava, Szlovákia fővárosa). Kevés magyar könyvet nyomtattak ebben az időben.”

Noha BENYOVSZKY Móric GVADÁNYI-féle életrajza az Országos Széchényi Könyvtárban 2 példányban is megvan, valóban ritka könyvnek számít. BENYOVSZKY lengyel mivoltát sem akarjuk vita tárgyává tenni — a család magyarországi eredetét adataink szerint az ANJOU-királyokig vezeti vissza, mégis tény, hogy BENYOVSZKY Móric a lengyel szabadságért is harcolt. (Igaz, hogy grófságot MÁRIA TERÉZIÁTÓL, báróságot a francia királytól kapott.)

Feltétlenül javításra szorult azonban a magas színvonalú könyvtártudományi folyóirat azon állítása, mely szerint ebben az időben kevés magyar könyv jelent meg. („Few books were printed in Hungarian during that epoch”). Egyedül 1793-ból összesen 201 bibliográfiailag nyilvántartott

magyar nyelvű nyomtatványról tudunk, az 1791—1800 között megjelent összesen 2412 könyv közül 975 volt magyar nyelvű (latin 898, német 408). Az ország lakosságának számához, a másfél évszázados török megszálláshoz, az akkori gyarmati állapotokhoz képest ez nem számíthat kevésnek.

Jacques Kayser, a francia sajtótudományi intézet helyettes igazgatója 63 éves korában meghalt.

KAYSER — akiről érdekes megemlíteni, hogy DREYFUS kapitány unokaöccse volt — politikusként kezdte pályáját. A két világháború között a radikális párt elnöke, majd főtítkára lett. Főszerkesztője volt a radikálisok lapjának, a *République*-nak. A második világháború alatt részt vett az ellenállásban, utána a *Monde* munkatársa volt. Amellett a francia kormányt képviselte az ENSZ szociális tanácsában, valamint az UNESCO sajtóügyi tárgyalásain.

Számos munkája közül az 1955-ben írt *Egy szabadság halálára* c. könyve keltett nagy feltűnést — tiltakozott benne a sajtószabadságot a kapitalisták részéről fenyegető veszély ellen, akik a sajtóban csak saját hatalmuk eszközét becsülik.

D. B.

Kalauz nemzetközi tudományos szervezetek dokumentációs tevékenységéhez. Azoknak az évkönyveknek és címtáraknak a hosszú sorához, amelyek a nemzetközi tudományos szervek (intézetek, egyesületek, bizottságok) legszükségesebb adatait